

УДК 81'37=124=14

**ГРЕКО-ЛАТИНСЬКІ МОВНІ КОНТАКТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ
СЕМАНТИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ**

кандидат філологічних наук, доцент, Мікіна О.Г.

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна, м. Київ

Тема мовних контактів залишається серед актуальних напрямів дослідження в сучасному порівняльно-історичному мовознавстві. Особливе значення мають контакти тих мов, що відіграли ключову роль у розповсюдженні світової цивілізації, насамперед, латинської і давньогрецької. Об'єктом аналізу у статті стали латинські й романські дієслова грецького походження з мовленнєвим значенням, метою дослідження – перевірка збереженості в семантичній структурі цих дієслів універсальних схем еволюції, притаманних споконвічному латинському лексичному фонду. Попри статус лексем грецького походження (як морфологічних, так і семантичних запозичень), проаналізовані дієслова демонструють відповідність їхнього вектору семантичної еволюції до шляху становлення значень власне латинських дієслів.

Ключові слова: дієслова мовлення, запозичення, семантична структура, еволюція, універсальні схеми.

Микина Е.Г. Греко-латинские языковые контакты сквозь призму семантической эволюции / Киевский университет имени Бориса Гринченко, Украина, г. Киев

Тема языковых контактов остается среди актуальных направлений исследований в современном сравнительно-историческом языкознании. Особое значение имеют контакты тех языков, которые сыграли ключевую роль в распространении

мировой цивилизации, прежде всего, латинского и древнегреческого. Объектом анализа в статье являются латинские и романские глаголы греческого происхождения со значением говорения, цель исследования – проверка сохранения в семантической структуре этих глаголов универсальных схем эволюции, присущих исконному латинскому лексическому фонду. Несмотря на статус лексем греческого происхождения (как морфологических, так и семантических заимствований), проанализированные глаголы демонстрируют соответствие их вектора семантической эволюции пути становления значений собственно латинских глаголов.

Ключевые слова: глаголы речи, заимствования, семантическая структура, эволюция, универсальные схемы.

Mikina E. Greco-Latin language contacts through the prism of semantic evolution / Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine, Kyiv

Language contacts issue remains among operative research trends of the modern comparative-historical linguistics. Primarily the Latin and Ancient Greek languages' (languages that played a key role in the world civilization expansion) contacts matter especially. Latin and Romance languages verbs with the Greek origin and a meaning of speaking are the object of the article analysis. The research aims to check semantic structure of those verbs for preservation of universal evolution schemes typical for the original Latin lexicon. Despite the status of lexemes with the Greek origin (both morphologic and semantic loans) the analyzed verbs show correspondence of their semantic evolution vector with the way of the Latin verbs forming.

Key words: verbs of speech, loanwords, semantic structure, evolution, universal schemes.

Вступ. Порівняльно-історичне мовознавство в його класичному вимірі вирішує питання, що не втрачають своєї актуальності й ваги в лінгвістичній науці. Такими питаннями залишаються, наприклад, відстеження шляхів та причин семантичного розвитку лексем, фіксація та пояснення універсальних моделей поступової еволюції семантичної структури слова. Пошук закономірностей семантичної еволюції в загальномовному масштабі є, безумовно, наріжним каменем сучасної компаративістики, проте існує безліч напрямів дослідження, що певною мірою слугують досягненню цієї мети. Одним із таких напрямів є вивчення розвитку значення лексем крізь призму аналізу мовних контактів.

Протягом довгого часу аналізувалося багато понять, що стосуються контакту мов, серед них, зокрема, змішування мов, їхній взаємний вплив, схрещування мов, запозичення, конвергенція, дивергенція, білінгвізм, мовний союз тощо. Деякі з цих понять, наприклад, змішування, або схрещування мов, продемонстрували свою неточність і навіть помилковість. У процесі дослідження взаємовідносин мов, які контактували (контактують), виникали важливі для мовознавства теорії, такі як теорія субстрату, ареальна лінгвістика та інші.

Сам термін *мовний контакт*, запропонований А. Мартіне, починає широко використовуватися після виходу у 1953 році роботи У. Вайнрайха з відповідною назвою, в якій читаємо: «...дві або кілька мов перебувають у контакті, якщо ними поперемінно користується та сама особа. Таким чином, місцем здійснення контакту є індивіди, які користуються мовою» [1, с. 22]. Серед дослідників, які вивчали цю тему, слід назвати Г. Шухардта, І. О. Бодуена де Куртене, Ю. О. Жлуктенка, С. В. Семчинського, М. П. Кочергана, Л. В. Щербу, Г. Пауля та ін.

У пропонованій статті увага приділяється аналізу контактів мов, що стали носіями цивілізаційних впливів, а така характеристика стосується насамперед латини та давньогрецької мови. **Об'єктом** аналізу обрано латинські (романські) дієслова грецького походження з мовленнєвим значенням з **метою** перевірки збереження в їхній семантичній структурі універсальних схем еволюції, притаманних споконвічному латинському лексичному фонду.

Виклад основного матеріалу статті. Територія Романії, як і всієї Європи, що неодноразово зазнавала глобальних переселень різномовних народів, є цікавим об'єктом дослідження соціолінгвістичних процесів. Серед них особливу увагу привертає нашарування мовних систем, які вивчаються, у тому числі, на основі теорії субстрату. Спираючись на термінологічний апарат цієї теорії, контакти народної латини та грецької мови часів Імперії можна вважати типовим прикладом взаємодії адстратів, тобто ситуації, яка не передбачає руйнівних наслідків для контактуючих мов. Зустріч двох знакових для світу цивілізацій характеризувалася двостороннім збагаченням, у тому числі лінгвістичним.

Роль Давньої Греції для всебічної європейської еволюції важко перебільшити. «Все громадянське життя Європи пронизане грецькими запозиченнями. Відомо, що наука, техніка, філософія, мистецтво досягли виразності й точності завдяки грецькій термінології» [2, с. 128]. Так само, як для багатьох народів Європи, для римлян зустріч із греками була доленосною. Ставши в процесі утворення Імперії наймогутнішою силою, що війнами та насильством досягла панування на величезній території світу, римська аристократія, прагнучі самовдосконалення та розвитку, не мала, за визначенням А. Мейє, інших вчителів, окрім греків. Римляни не переймали у греків мистецтво управління, або командування, проте в царині грецької літератури,

філософії вони мали все для того, щоб навчатися, і вони пішли за цим багажем до школи, спочатку не дуже явно, потім відкрито [3, с. 191]. І саме римляни стали посередниками для розповсюдження грецької культури в Європі та світі, маючи мову за знаряддя цього процесу. Згадується В. І. Абаєв, який стосовно субстрату написав, що це етногенетичний процес, що супроводжується мовними наслідками [4, с. 145]. Так само грецький адстрат для латини – це прояв етнічного контакту, наслідком якого є великий прошарок різного роду грецизмів у латинській мові.

Важливо відзначити, що виконуючи однаково велику просвітницьку місію для світу, латинська та грецька мови мали різний колонізаторський потенціал. Латина за допомогою армії та державних інститутів охопила величезну територію, ставши основною мовою майже всього населення Римської імперії, тоді як грецька впливала через культурні та інші вагомні для еволюції посередники і залишала в результаті цього впливу мовні феномени, що й досі існують як грецизми. При цьому самі греки, які жили на територіях, що увійшли до складу римської держави, продовжували говорити грецькою мовою і не відчували тиску в мовному питанні з боку римлян. «Статистичний баланс між двома мовами, грецькою та латинською, як знаряддями колонізації цілком на користь латинської – як за розмірами території, так і за кількістю тих, хто говорить цією мовою. Однак престиж мови не вимірюється лише квадратними кілометрами або мільйонами тих, хто говорить цією мовою» [2, с. 127].

Особливість греко-латинських (греко-романських) контактів полягає ще й у тому, що це був зв'язок не тільки культурний, релігійний, тобто духовний, що певною мірою властиво також контактам з іншими, територіально віддаленими від грецьких поселень народами, але й матеріальний, побутовий. Розселення греків проходило переважно

вздовж берегів Середземномор'я, що вплинуло як на територіальну складову факту появи грецизмів у сусідніх мовах, так і на семантичний бік цього явища. Наприклад, як колоніальна грецька мова є мовою людей, пов'язаних із морем [2, с. 126], тому багато нових для латини лексем грецького походження мають відношення до морської термінології. Так, латинське дієслово *percontārī*, одне з базових зі значенням 'питати, розпитувати, дізнаватися, наслідує іменник грецького походження *contus* (гр. κοτύς) 'жердина, багор' [5, с. 742; 6, с. 251] (< і.-є. **ent-* 'встромлювати, настромлювати' [7, с. 567]). Утворене завдяки поєднанню запозиченого грецького іменника з латинським префіксом *per-* дієслово спочатку вживалося як термін мореплавства, маючи значення 'зондувати, обшукувати дно моря або річки' [8, с. 870], а згодом набуло широкого значення 'шукати'. А. Ерну і А. Мейє стосовно цієї семантичної трансформації пишуть, що значення 'зондувати' стало вживатися «в моральному сенсі» [6, с. 251] (про історію *percontārī* в латині та романських мовах див. [9]). Варто зазначити, що трансформація значення від 'шукати' до 'питати, розпитувати' є типовою схемою, яка слугувала вектором семантичного розвитку для багатьох дієслів (докладно про це див. [10]), а історія *percontārī* демонструє, що дієслово, утворене на базі запозиченого слова, отримавши певне значення, включається в загальну для мови-реципієнта тенденцію семантичної еволюції.

Відхиляючись від теми дієслів мовлення, але продовжуючи тему важливості грецьких морських запозичень для формування основного словникового складу романських мов, можна згадати латинське дієслово *gubernāre* кермувати кораблем та керувати (містом, республікою тощо) [5, с. 463], що походить від гр. κυβερν із тими ж значеннями [6, с. 506]. Сьогодні лат. *gubernāre* наслідують фр.

gouverner, ісп. *gobernar*, іт. *governare* та лексеми інших романських мов зі значенням правити, керувати.

А. Мейє зазначав, що вплив грецької мови проявлявся запозиченнями нових слів, запозиченнями значень, кальками з грецької мови, імітацією деяких зворотів. Окрім того, латина мала виражати своїми засобами ідеї греків, а це призводило до того, що сам латинський словник змінював деякі значення. Наприклад, латинський іменник *ratio*, первісне значення якого було досить розмитим (словник Й. Дворецького подає для нього 22 дефініції, серед яких, зокрема, рахунок, підрахунок, розум [5, с. 852]), і таким, що, на думку А. Мейє, у самій латині мало тенденцію закріпитися як 'рахунок', отримав нові дефініції, які зробили з нього термін інтелектуального словника. Сталося це під впливом грецького іменника λόγος, значення якого нагадують семантику латинського слова *ratio*, оскільки грецька лексема так само об'єднувала у своїй семантичній структурі як 'рахунок', так і 'розум' [3, с. 226; 11, с. 766-767]. Залучення *ratio* для перекладу грецької лексеми λόγος в мові риторики та філософії призвело до того, що *ratio* усталилося в народній латині і романських мовах саме із значенням 'розум' [6, с. 1007]. Згодом від *ratio* в народній латині було утворене дієслово **rationare* 'розмірковувати, робити висновки', а потім і 'говорити'. Обидві лексеми мають у романських мовах багато континуантів, що своїми значеннями доводять універсальність семантичного розвитку (про історію *ratio* та **rationare* в романських мовах, а також про шляхи семантичної еволюції від 'думати' до 'говорити' див [12]).

Яскравим проявом впливу грецької мови на європейський мовний ареал, а також на європейську цивілізацію в цілому, є збагачення латинської, а згодом неолатинських мов словами з релігійним значенням. «Еллінізовані римляни самі стали однією з найбільш дієвих

сил у розповсюдженні грецької культури. Християнство у своїй переможній ході зі сходу на захід набуває здебільшого грецьке мовне обличчя. Християнська церковнообрядова термінологія насичена грецизмами. Величезна кількість грецьких слів за всіх часів була джерелом ученої лексики Європи і всього світу» [2, с. 129]. А. Мейє, який називав римлян «варварами», навернутими в еллінізм, підкреслював, що вони самі вимагали розповсюдження на своїх територіях еллінської культури [3, с. 209], наслідком цієї політики була інфільтрація грецизмів християнського релігійного змісту до основного лексичного складу романських мов. Прикладом цього є історія народнолатинського дієслова **parabolare*, яке для частини сучасних романських мов стало основним дієсловом зі значенням ‘говорити’, ‘розмовляти’.

Іменник *parabola*, з якого починається дієслово **parabolare*, походить від грецького дієслова βάλλω зі значенням ‘кидати’ [11, с. 242]. Префіксальна форма цього дієслова παραβάλλω ‘кидати поряд’ [11, с. 933] стала базою утворення іменника παραβολή, ‘кидання поряд’, ‘відкладання поряд’. Його можна порівняти з іншим спорідненим іменником – περβολή, який мав значення ‘кидання зверху’. Відомо, що обидві лексеми стали термінами геометрії та риторики, але в церковній грецькій мові вони набули значень ‘порівняння’ та ‘перебільшення’. І саме з церковної грецької мови іменник παραβολή у формі *parabola* запозичується латинською релігійною мовою, де з часом починає означати ‘слово Христа’, а згодом розширює значення до ‘слова’ взагалі. Народна латина змінила форму цього іменника до **paraula*, тому утворене дієслово має спочатку форму **parabolare* (VII ст.), а згодом – *paraulare* зі значенням ‘говорити’, ‘розмовляти’ [13, с. 461, 464; 14, с. 735].

Цікаву паралель із розвитком значення мовлення у іменника

parabola і появою на його основі дієслова **parabolare* утворює еволюція іншої лексеми – французького дієслова *apostropher* ‘раптово заговорити, звернутися’. В основі семантичного розвитку цього дієслова також знаходиться грецький іменник, це – ποστροφή ‘відхилення’, який в латинській мові почав вживатися в мові риторики у формі *apostropha (apostrophē)* як «фігура звернення судового оратора не до судді, а до свого противника» [5, с. 83] (очевидно, що це метафоричне використання значення ‘відхилення’). За текстами середньовічної латини відомо, що в цю епоху на основі запозиченої лексеми було утворено дієслово *apostrophare*, яке своєю семантикою демонструє розширення вихідного значення до ‘звертатися’ [15, с. 50].

Період, коли в народній мові з’являється **parabolare*, – це вже диференційована латина, яка мала певні національні або регіональні риси, а подальший розвиток форм дає підстави вважати, що початок цього дієслова знаходиться у галльській латині [16, с. 719]. Взаємовідносини у культурній та мовній сферах між Галлією та Італією цілком передбачали запозичення дієслова до Апеннін, але італійські фахівці вважають, що італійське дієслово *parlare* походить від італійського іменника *parola* [17, с. 779]. Проте Б. Мільйоріні стосовно змін у базовій зоні латинських дієслів мовлення пише, що старе дієслово *loqui*, від якого не лишилося жодного сліду, поступилося своїм місцем новоствореному **parabolare* у тих провінціях Романії, де не зберіглося й інше дієслово – *fābulāre*. Б. Мільйоріні уточнює, що християнський неологізм **parabolare* затвердився саме в Галлії та Італії, де він набував перевагу над *fābulāre*, повільно та поступово просуваючись із півночі на південь. Проте у той самий час в старих італійських текстах, особливо у центральних та південних провінціях, ще активно використовувалося дієслово *favellare* [18, с. 41]. Таким чином, італійський учений підтверджує думку про те, що саме в

галльській латині відбулася семантична трансформація новоствореного дієслова, яке поступово набуло ролі основного зі значенням 'розмовляти' у кількох західно-романських мовах, пор. фр. *parler*, іт. *parlare*, пров. *paraular*, *parlar*, кат. *parlar*. Поява подібної лексеми відбиває, з одного боку, процес диференціації народної латини, а з іншого – вплив християнської релігії через посередництво грецької мови на утворення неологізмів у романському словнику.

Якщо продовжувати тему семантичних закономірностей, то необхідно відзначити, що новостворене слово *parabola* демонструє цікаву ротацію з іменником, який існував у латині і мав загальне значення 'слово', а саме іменником *verbum* [5, с. 1066]. Історія *verbum* дивним чином нагадує історію іменника грецького походження *parabola*, який, як ми зазначили, набувши значення 'слово Боже', слугував основою для утворення в галло-романському, оксітано-романському та італо-романському мовних ареалах базового дієслова зі значенням 'говорити'. Виявляється, що за часів класичної латини слово *verbum* використовувалося в мові релігії для перекладу грецького іменника λόγος [7, с. 1278], а у пізній латині основними значеннями *verbum* стають 'Слово Боже', 'Божий «глагол»', 'проповідь' і навіть 'Син Божий' [15, с. 1073-1074]. Значення 'Син Божий' фіксує для *verbum* зокрема Ш. Дюканж у Словнику середньовічної і варварської латини, який є дуже цінним джерелом історичних досліджень [19]. Аналізуючи семантичні трансформації латинських лексем на галльських теренах, Ф. Брюно подає іменник *verbum* як приклад ушляхетнення, облагородження значення лексеми в процесі еволюції [20, с. 226], а А. Дармстетер наголошує на тому, що в розмовній мові вже не наважувалися використовувати це «святе слово» зі старими значеннями, які перейшли до нової лексеми *parabola* [21, с. 154; 22, с. 165]. Ті ж самі семантичні трансформації спостерігаються й в

італійській народній мові, де до розряду «високої лексики», разом із *verbum*, потрапив іменник *domūs*, перетворившись із 'дому' на 'дім Христа', тобто 'храм' у формі *duomo* [23, с. 19].

В румунському мовознавстві давно точиться дискусія щодо етимології іменника *vorbă* та його деривата, дієслова *a vorbi*. Більшість сучасник дослідників поділяють думку про слов'янське походження цих лексем [24]. Зазначимо, що це надзвичайно складна тема, що потребує окремого детального розгляду, проте дозволимо собі лише один аргумент на користь іншої гіпотези появи в румунській мові іменника *vorbă*, а саме латинської гіпотези – від іменника *verbum*. Цей аргумент полягає в закономірності семантичних змін. А зміни, що трапилися з *verbum* в західних провінціях, не мали місця на сході Імперії, там не відбулося заміни цього іменника на грецьке слово *parabola*, яке слугувало базою утворення базових дієслів мовлення в західно-романських мовах. Можливо, зафіксований поворот у семантичній еволюції *verbum* не є прямим доказом того, що лексема, яка пройшла подібний до *parabola* шлях розвитку, обов'язково стане базою для утворення дієслова зі значенням 'говорити', проте випадкових трансформацій значень не буває, а, отже припустити певну закономірність, через реалізацію якої *verbum* набуває потенціалу лексеми, здатної на формування дієслова з найширшим значенням 'говорити', цілком можливо.

Серед універсальних схем семантичних трансформацій існує закономірність в утворенні дієслів зі значенням 'говорити' на базі дієслів, що означають дію. Цей вектор зберігається навіть на базі запозичених лексем, що яскраво проявилось у формуванні значення іспанського дієслова *platicar* 'говорити, бесідувати'. Іменник *practica*, який через фонетичні зміни перетворився на *platica*, є продовженням середньовічного латинського *practice*, в основі якого форма жіночого

роду грецького прикметника *πρακτικός* 'той, що діє, діяльний, здатний діяти; практичний', утвореного від грецького дієслова *πράττω* 'робити, здійснювати' [25, с. 472; 11, с. 1041-1042]. Дієслово *platicar* фіксується в мові в середині XV ст., і його значення на той час було вже сформованим, оскільки трансформація від семантики дії через значення 'спілкування з людьми' до 'бесіда, розмова' відбулася з базовим іменником *practica* у тому ж XV ст. [25, с. 472]. У португальського *praticar* значення 'говорити, бесідувати' не є основним, хоча слід все ж таки підкреслити його присутність у семантичній структурі цього дієслова дії. Походження *praticar*, на відміну від іспанського дієслова, лексикографічні джерела прямо поєднують із пізньолатинським *practicare* [27, с. 628], саме тому португальська лексема зберегла статус дієслова дії, семантика якого унаслідкується від самої грецької лексеми.

В романському мовознавстві особлива увага приділяється балканській латині, оскільки розвиток східно-романських мов залежав як від спільного субстрату (фракійського, дакійського), так і від сусідства багатьох народів, що говорили неспорідненими мовами, які входили до так званого балканського союзу. Окрім визначального впливу слов'янських мов, східно-романські мови демонструють особливий відбиток грецької мови, завдяки якому існує прошарок східно-романських грецизмів. Так, одне з базових румунських дієслів зі значенням 'говорити' *a cuvîntá* має латинську основу (воно походить від латинського дієслова *conventāre* 'сходитися, збиратися, зустрічатися' [5, с. 258]), проте семантичний розвиток цієї лексеми в балканському ареалі був спрямований під впливом грецької мови. Важливу інформацію щодо такої семантичної трансформації дає М. М. Покровський, який, зокрема, вказує, що «в дуже багатьох мовах слова, що означають поняття *говорити*, виникли зі слів, що спочатку

означали 'сходитися', 'збиратися', 'збиратися в коло'. Цей цікавий семасіологічний перехід відбувся за посередництвом політичної мови» [27, с. 92]. У випадку з румунською лексемою поштовхом для подібного переходу стала паралель між латинським іменником *conventus* 'зібрання, засідання, зустріч' із грецьким іменником *μίλια* 'зустріч, слово, мова'. Спільне для обох лексем значення 'зустріч' спричинило набуття латинським іменником значень, притаманних грецькому, а саме – 'слово, мова', як наслідок – утворення румунського іменника *cuvinte* 'слово' і дієслова *a cuvîntá* 'говорити, заявляти, розповідати'.

Висновки. Наявність у лексичному фонді латинської і романських мов лексем грецького походження є загальновідомим фактом. Проте аналіз цього прошарку слів із погляду відповідності їхньої семантичної еволюції до загальних тенденцій, які, в свою чергу, стали універсальними як для романського ареалу, так і для індоєвропейських мов загалом, належить до актуальних досліджень. У статті були розглянуті кілька лексем, які належать до певного лексико-семантичного утворення, а саме – ЛСГ дієслів мовлення. Розширення матеріалу дослідження за рахунок залучення до аналізу латинських і романських грецизмів з іншими значеннями сприяло би підтвердженню висновку про універсальність семантичної еволюції не тільки лексем споконвічного вокабуляру, але й запозичених.

Література:

1. Вайнрайх У. *Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования* / У. Вайнрайх. — К. : Вища школа, 1979. — 264 с.
2. Бертольди В. *Греческий и латинский: языки, служившие средством передачи местных традиций и орудием колонизации в Западном Средиземноморье* / В. Бертольди // *Новое в лингвистике*. — Вып. VI. *Языковые контакты*. [сост., ред., вступит. статья и

- комментарий В. Ю. Розенцвейга]. — М.: Прогресс, 1972. — С. 120-129.
3. Meillet A. *Esquisse d'une histoire de la langue latine* / A. Meillet. — Paris: Hachette, 1933. — 291 p.
4. Абаев В.И. *Скифо-европейские изоглоссы. На стыке Востока и Запада* / В.И. Абаев. — М.: Наука, 1965. — 168 с.
5. Дворецкий И. Х. *Латинско-русский словарь* / И. Х. Дворецкий. — М.: Русск. яз., 1976. — 1096 с.
6. Ernout A. *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots* / [3ème éd.] / A. Ernout, A. Meillet. — Paris : C. Klincksieck, 1951. — [XXII], 1385 p.
7. Pokorny J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* / J. Pokorny. — Bern, München : Francke Verlag, 1959. — Bd. I. — 1182 S.
8. Corominas J. *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana: en 4 vols.* / J. Corominas. — Madrid: Gredos, 1974. — V. 3. — 1117 p.
9. Мікіна О.Г. *Про шляхи формування семантики 'передавати інформацію' в латинській та романських мовах* / О.Г. Мікіна // *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т: [наук. ред. А.П. Загнітко]. — Донецьк: ДонНУ, 2013. — Вип. 27. — С. 131-137.*
10. Мікіна О.Г. *Історико-семасіологічне дослідження латинських і романських дієслів мовлення на індоєвропейському фоні: монографія* / Олена Геннадіївна Мікіна. — Донецьк: Юго-Восток, 2012. — 450 с.
11. Вейсман А.Д. *Греческо-русский словарь. — Репринт V-го издания 1899 г.* / А.Д. Вейсман. — М.: Греко-лат. кабинет Ю.А. Шичалина, 1991. — 1371 с.
12. Мікіна О.Г. *Cogito ergo dico* / О.Г. Мікіна // *Studia Linguistica. Збірник наукових праць.* — К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. — Вип. 3. — С. 218-222.

13. Bloch O. *Dictionnaire étymologique de la langue française* / O. Bloch, W. Von Wartburg. — P.: Quadrige / PUF, 2004. — 682 p.
14. Prati A. *Vocabolario etimologico italiano* / A. Prati. — Milano: Garzanti, 1970. — 1097 p.
15. Niermeyer J. F. *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* / J. F. Niermeyer. — Leiden: EJ Brill, 1976. — [XIX], 84, 1138 p.
16. Körting G. *Lateinisch-Romanisches Wörterbuch (Etimologisches Wörterbuch des Romanischen Hauptsprachen)* / G. Körting. — Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1907. — 1374 S.
17. Palazzi F. *Novissimo dizionario della lingua italiana* / F. Palazzi. — Milano: Cechina, 1946. — 1358 p.
18. Migliorini B. *Storia della lingua italiana* / [introduzione di Ghino Ghinassi]/ B. Migliorini. — Milano: Tascabili Bompiani, 2001. — 762 p.
19. Cange C. du. *Glossarium mediae et infimae latinitatis, éd. augm.*, Niort: L. Favre, 1883-1887 [Електронний ресурс] / C. du Cange et al. — Режим доступу: <http://ducange.enc.sorbonne.fr>
20. Brunot F. *Précis de grammaire historique de la langue française* / F. Brunot. — Paris: Masson et Cie, 1899. — 698 p.
21. Darmesteter A. *Cours de Grammaire historique de la Langue française. Troisième partie: Formation des mots et vie des mots* / A. Darmesteter. — Paris: Librairie Ch. Delagrave, s. a. — 161 p.
22. Darmesteter A. *La vie des mots étudiée dans leurs significations* / A. Darmesteter. — Paris: Librairie Ch. Delagrave, s. a. — 212 p.
23. Morandi L. *Origine della lingua italiana* / L. Morandi. — Citta di Castello: S. Lapi Tipografo editore, 1884. — 72 p.
24. *Dicționar explicativ al limbii române* [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://dexonline.ro/>
25. Corominas J. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana* / J. Corominas. — Madrid: Gredos, 2003. — 627 p.

26. Cunha A.G da. *Dicionário Etimológico Nova Fronteira da língua portuguesa* / G. da Cunha. — Rio de Janeiro : Editora Nova Fronteira, 2003. — 940 p.

27. Покровский М.М. Семасиологические исследования в области древних языков / М. М. Покровский // *Избранные работы по языкознанию*. — М.: Изд-во АН СССР, 1959. — С. 63-170.

References:

1. Vaynraykh U. *Yazykovye kontakty. Sostoyanie i problemy issledovaniya* / U. Vaynraykh. — K.: Vishcha shkola, 1979. — 264 s.

2. Bertoldi V. *Grecheskiy i latinskiy: yazyki, sluzhivshie sredstvom peredachi mestnykh traditsiy i orudiem kolonizatsii v Zapadnom Sredizemnomore* / V. Bertoldi // *Novoe v lingvistike*. — Vyp. VI. *Yazykovye kontakty*. [sost., red., vstupit. statya i kommentariy V. Yu. Rozentsveyga]. — M.: Progress, 1972. — S. 120-129.

3. Meillet A. *Esquisse d'une histoire de la langue latine* / A. Meillet. — Paris : Hachette, 1933. — 291 p.

4. Abaev V.I. *Skifo-evropeyskie izoglossy. Na styke Vostoka i Zapada* / V.I. Abaev. — M.: Nauka, 1965. — 168 s.

5. Dvoretzkiy I. Kh. *Latinsko-russkiy slovar* / I. Kh. Dvoretzkiy. — M.: Russk. yaz., 1976. — 1096 s.

6. Ernout A. *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots* / [3ème éd.] / A. Ernout, A. Meillet. — Paris: C. Klincksieck, 1951. — [XXII], 1385 p.

7. Pokorny J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* / J. Pokorny. — Bern, München: Francke Verlag, 1959. — Bd. I. — 1182 S.

8. Corominas J. *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana : en 4 vols.* / J. Corominas. — Madrid: Gredos, 1974. — V. 3. — 1117 p.

9. Mikina O. H. *Pro shliakhy formuvannia semantyky 'peredavaty informatsiiu v latynskii ta romanskykh movakh* / O. H. Mikina // *Linhvistychni*

- studii: zb. nauk. prats / Donetskyi nats. un-t : [nauk. red. A. P. Zahnitko]. — Donetsk: DonNU, 2013. — Vyp. 27. — S. 131-137.*
10. *Mikina O. H. Istoryko-semasiolohichne doslidzhennia latynskykh i romanskykh diiesliv movlennia na indoievropeiskomu foni: monohrafiia / Olena Hennadiivna Mikina. — Donetsk: Yuho-Vostok, 2012. — 450 s.*
11. *Veysman A.D. Grechesko-russkiy slovar. — Reprint V-go izdaniya 1899 g./ A. D. Veysman. — M.: Greko-lat. kabinet Yu. A. Shichalina, 1991. — 1371 s.*
12. *Mikina O.H. Cogito ergo dico / O.H. Mikina // Studia Linguistica. Zbirnyk naukovykh prats. — K.: KNU im. T. Shevchenka, 2009. — Vyp. 3. — S. 218-222.*
13. *Bloch O. Dictionnaire étymologique de la langue française / O. Bloch, W. Von Wartburg. — P.: Quadrige / PUF, 2004. — 682 p.*
14. *Prati A. Vocabolario etimologico italiano / A. Prati. — Milano: Garzanti, 1970. — 1097 p.*
15. *Niermeyer J.F. Mediae Latinitatis Lexicon Minus / J.F. Niermeyer. — Leiden: EJ Brill, 1976. — [XIX], 84, 1138 p.*
16. *Körting G. Lateinisch-Romanisches Wörterbuch (Etimologisches Wörterbuch des Romanischen Hauptsprachen) / G. Körting. — Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1907. — 1374 S.*
17. *Palazzi F. Novissimo dizionario della lingua italiana / F. Palazzi. — Milano: Cechina, 1946. — 1358 p.*
18. *Migliorini B. Storia della lingua italiana / [introduzione di Ghino Ghinassi]/ B. Migliorini. — Milano: Tascabili Bompiani, 2001. — 762 p.*
19. *Cange S. du. Glossarium mediae et infimae latinitatis, éd. augm., Niort: L. Favre, 1883-1887 [Elektronnyi resurs] / S. du Cange et al. — Rezhym dostupu : <http://ducange.enc.sorbonne.fr>*
20. *Brunot F. Précis de grammaire historique de la langue française / F. Brunot. — Paris: Masson et Cie, 1899. — 698 p.*

21. Darmesteter A. *Cours de Grammaire historique de la Langue française. Troisième partie: Formation des mots et vie des mots* / A. Darmesteter. — Paris: Librairie Ch. Delagrave, s. a. — 161 p.
22. Darmesteter A. *La vie des mots étudiée dans leurs significations* / A. Darmesteter. — Paris: Librairie Ch. Delagrave, s. a. — 212 p.
23. Morandi L. *Origine della lingua italiana* / L. Morandi. — Citta di Castello: S. Lapi Tipografo editore, 1884. — 72 p.
24. *Dicționar explicativ al limbii române [Elektronnyi resurs]* — Rezhym dostupu: <http://dexonline.ro/>
25. Corominas J. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana* / J. Corominas. — Madrid: Gredos, 2003. — 627 p.
26. Cunha A. G. da. *Dicionário Etimológico Nova Fronteira da língua portuguesa* / G. da Cunha. — Rio de Janeiro: Editora Nova Fronteira, 2003. — 940 p.
27. Pokrovskiy M.M. *Semasiologicheskie issledovaniya v oblasti drevnikh yazykov* / M.M. Pokrovskiy // *Izbrannye raboty po yazykoznaniiyu*. — M.: Izd-vo AN SSSR, 1959. — S. 63-170.